

СУЧАСНІ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація. У статті систематизується зміст понять: «освітні технології», «педагогічна технологія», «художньо-педагогічна технологія», «сугестивно-педагогічна технологія»; розкривається їх зміст та структура, пропонуються застосування прийомів та методів, які сприятимуть підвищенню ефективності навчально-виховного процесу, розвитку фантазії, уяви, саморегуляції та самовираженню.

Ключові слова: технологія, освітні технології, педагогічна технологія, художньо-педагогічна технологія, професійна підготовка, сугестивно-педагогічна технологія, майбутній вчитель музики.

Аннотация. Мишчанчук В.М. Современные художественно-педагогические технологии в контексте профессиональной подготовки будущих учителей музыки в высших учебных заведениях. В статье систематизируется содержание понятий: «образовательные технологии», «педагогическая технология», «суггестивно-педагогическая технология»; раскрывается их содержание и структура, предлагается применение приемов и методов, которые будут способствовать эффективности образовательного-воспитательного процессу, развитию фантазии, воображения, саморегуляции и самовыражению.

Ключевые слова: технология, образовательные технологии, педагогическая технология, художественно-педагогическая технология, профессиональная подготовка, суггестивно-педагогическая технология, будущий учитель музыки.

Annotation. Mishchanchuk V.M. Modern art – pedagogical technologies in a context of vocational training of the future teachers of music in higher educational institutions. In article the contents of concepts is systematized: «educational technologies», «pedagogical technology», «suggestive-pedagogical technology»; their contents and structure is opened, application of receptions and methods which will promote efficiency to educational process, is offered to development of imagination, self-control and self-expression.

Key words: technology, educational technologies, pedagogical technology, art-pedagogical technology, vocational training, suggestive-pedagogical technology, the future teacher of music.

Постановка проблеми. У час бурхливих змін, які відбуваються в усіх сферах нашого життя, а в тому числі й в освітньому середовищі, велика увага надається підготовці фахівців високого рівня професіоналізму, розвитку креативності та збагаченню духовної сфери особистості. Постає питання в оновленні навчально-виховного процесу, пошуку нових підходів до його організації. Виникає необхідність впровадження інноваційних технологій, які створювали б умови для розвитку творчої, нестандартно мислячої особистості. Такими виступають сучасні художньо-педагогічні технології, серед яких значну популярність отримали сугестивні технології.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблемі педагогічних технологій присвятили свої праці такі видатні вчені: А.Алексюк, В.Безпалько, Н.Борисова, М.Кларін, І.Підласий, О.Пехота, П.Самойленко, С.Сисоева, В.Сластьонін та ін. Так, О.Пехота визначає певну ієрархію у технологіях: освітня технологія; педагогічна технологія; технологія навчання (виховання, управління), де кожна з них має свої цілі, завдання, зміст. Вона вважає, що освітні технології є стратегіями розвитку національного, державного,

регіонального і муніципального освітнього простору. О.Пехота зазначає, що «педагогічна технологія відображає тактику реалізації освітніх технологій у навчально-виховному процесі і будується на знанні закономірностей функціонування системи «педагог – середовище – учень» у певних умовах навчально-виховного процесу» [5, с.23]. До її складу можуть входити й спеціалізовані технології, які застосовуються в інших галузях науки і практики. Б.Ліхачов розуміє педагогічну технологію як сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і поєднання форм, методів, способів, прийомів навчання та виховних засобів; організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу [1, с.65].

Дослідниця С.Вітвицька розводить поняття «освітні технології» та «педагогічна технологія» [6, с.361]. Тієї ж думки дотримується й С. Сисоева і подає таку ієрархію понять: освітня технологія – педагогічна технологія (технологія навчання і виховання). У своєму визначенні педагогічної технології вчений вважає, що це процес створення адекватної до потреб і можливостей особистості і суспільства теоретично обґрунтованої системи соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини в освітній установці, яка, внаслідок упорядкованих професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль всіх учасників освітнього процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію свідомо визначеної освітньої мети та можливість оптимального відтворення процесу на рівні, який відповідає рівню педагогічної майстерності педагога [7, с.261].

І.Дичківська зазначає, що призначенням освітніх технологій є розв'язання стратегічних завдань системи освіти: прогнозування розвитку освіти, проектування і планування цілей, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм освітньо-виховному процесу. Технологія навчання на її думку «моделює шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання [1, с.68]. Н.Борисова вважає, що освітні технології в контексті гуманізації освіти повинні мати особистісно-орієнтований характер і формулює ознаки технологічності освітнього процесу та ознаки особистісної орієнтації освітніх технологій [7, с.256]. А.Нісімчук, О.Паладка, О.Шпак виділяють такі характеристики технології освіти: системність, концептуальність, науковість, інтегративність, гарантованість результату, відтворюваність, ефективність, якість навчання, його мотивованість, новизну, алгоритмічність, інформаційність, оптимальність, можливість тиражування та перенесення в нові умови [3, с.6].

Проблемі художньо-педагогічної технології присвятили свої праці такі вчені: Л.Масол, Г.Паладка, О.Рудницька, О.Щолокова та ін. У них виділяються особливості художньо-педагогічної технології, зміст та організація навчально-виховного процесу, надаються певні зразки застосування прийомів та методів у процесі навчання майбутніх вчителів мистецьких дисциплін у вищих навчальних закладах.

Метою статті є систематизація знань щодо поняття «педагогічна технологія», «художньо-педагогічна технологія» та визначення ролі сугестивно-педагогічних технологій в професійній підготовці майбутніх вчителів музики.

Отримані результати. У руслі нашого дослідження ми сугестивно-педагогічні технології розглядаємо в контексті педагогічних технологій. Це потребує аналізу та систематизації понять щодо змісту педагогічних технологій. Для цього необхідно з'ясувати сутність поняття «технологія». Поняття «технологія» (грец. *techne* – мистецтво, майстерність і *logos* – слово, вчення) означає «знання про майстерність» і пов'язується з технічним прогресом. Він стосується не тільки матеріального виробництва, але й соціальної сфери, де в центрі виступає людина зі своїми властивостями й особливостями. Ідеї технологізації процесу навчання мають своє відображення в думках видатних педагогів. Так, Я.А.Коменський зауважив, що необхідно визначити цілі, обрати засоби для їх досягнення та встановити правила користування ними. А.Нісімчук, О.Падалка, О.Шпак зауважують, що «технологічність в освітній галузі стає домінуючою характеристикою діяльності людини, означає перехід на якісно новий ступень ефективності, оптимальності, наукоємності» [3, с.5].

Щодо терміну «педагогічна технологія», то вперше його вжив англієць Джеймс Саллі у 1886 р. У працях видатних зарубіжних та вітчизняних педагогів існують різні думки, щодо існування педагогічних технологій як інструменту навчання й виховання. Одні вважають, що навчання і виховання є творчим процесом, де значну роль відіграє особистість педагога та створені ним умови психологічного комфорту, прагнення дитини до самовдосконалення, самопізнання, саморозвитку. Прибічниками такого напрямку були К.Вентцель, Ж.Руссо, Л.Толстой, Л.Шлегер. Представники другого напрямку Ф.Гансберг, Г.Лінде, К.Роджерс, Г.Шаррельман, Р.Штейнер вважали, що педагогічні технології дозволяють підвищити ефективність навчання й виховати дитину з певними властивостями [1, с.59]. Але не зважаючи на різні підходи щодо навчально-виховного процесу вони мали єдину мету – виховання творчої гармонійної особистості, розкриття її природних здібностей та індивідуальних можливостей.

Розвиток педагогічних технологій умовно розділяють на чотири етапи, в ході яких відбувається перехід від застосування у процесі навчання технічних засобів та засобів програмованого навчання до розуміння педагогічної технології як нового наукового підходу до аналізу та організації процесу навчання. На думку Ф.Янушкевича та В.Пітюкова важливу роль у побудові навчального процесу відіграє викладач зі своїми професійно значущими вміннями, які дозволяють ефективно впливати на особистість учня.

У психолого-педагогічній літературі існує декілька класифікацій технологій. С.Сисоєва пропонує таку класифікацію:

– методологічні освітні технології (на рівні педагогічних теорій, концепцій, підходів);

- стратегічні освітні технології (на рівні організаційної форми взаємодії);
- тактичні освітні технології (на рівні методики, метода, прийому) [7, с.258].

А.Нісімчук, О.Падалка, О.Шпак класифікують педагогічні технології за такими ознаками: рівнем застосування, філософською основою, провідним фактором психічного розвитку, концепцією засвоєння, орієнтацією на особистісні структури, характером змісту і структури, організаційними формами, типом управління пізнавальною діяльністю, підходом до дитини, домінуючим методом, напрямом модернізації існуючої традиційної системи, категорією тих, хто навчається [3, с.14-15]. У колективному дослідженні за редакцією О.Пехоти подається технології у такому переліку: особистісно орієнтовані технології, вальдорфська педагогіка, технологія саморозвитку особистості дитини М.Монтессорі, організації групової навчальної діяльності школярів, розвивального навчання, колективного творчого виховання (за І.Івановим), створення ситуації успіху (за А.Белкіним), проєктна, сугестивна, інформаційні технології [2, с.71].

Можна виділити ще одну технологію «Соціально-культурні технології аудіовізуальної творчості». Розробником концепції є російський науковець М.Хілько. Стрижнем цієї технології є поєднання бачення з технікою, взаємодія сприйняття і комунікації, інтеграція культури в особистісний розвиток, індивідуалізація творчості в субкультурі, наповнення компонентами соціальної культури медіасередовища. Дослідник виділяє: накопичувальне медіасередовище, образне медіасередовище, індивідуально-творче медіасередовище [8, с.30].

Ми проаналізували педагогічні технології з загально-педагогічної точки зору. Спробуємо розглянути класифікацію художньо-педагогічних технологій, яку надає нам Л.Масол: інтегративні художньо-педагогічні технології, проблемно-евристичні художньо-педагогічні технології, інтерактивні художньо-педагогічні технології, ігрові художньо-педагогічні технології, сугестивні та терапевтичні художньо-педагогічні технології, технології оцінювання результатів мистецької освіти.

Організаційно-процесуальне забезпечення інтегративних художньо-педагогічних технологій залежить від типу та ступеня інтеграції елементів змісту, яке призводить не тільки до якісних змін матеріалу, що вивчається, а й до появи нових знань та уявлень студентів. При цьому використовуються методи та прийоми порівняння, аналогії та синтезу мистецтв (сценічних та екранних), який активізує міжсенсорну взаємодію [2, с.72-73]. Метою проблемно-евристичного навчання є творчий розвиток студентів. Використовується прийом «швидведення» студентів на досягнення певного, але не відомого заздалегідь результату і створення індивідуального досвіду, застосування альтернативних завдань, проблемні (незавершені) запитання, проблемний (ігровий або змагальний) виклад навчального матеріалу), створення проблемних ситуацій [2, с.84]. Для стимулювання креативності учнів може застосовуватись метод евристичної бесіди.

В ігрових художньо-педагогічних технологіях, за класифікацією Н.Кудикіної, використовуються ігри за правилами, що мають фіксований зміст (вікторини, лото, ребуси, загадки, кросворди) та творчі ігри (художньо-конструкторські і сюжетно-рольові). Останнім часом застосовуються в навчально-виховному процесі й комп'ютерні ігри. В ігровій діяльності відбувається активізація емоцій та пізнавальних інтересів, розвивається художньо-образне мислення, уява, фантазія, формуються елементи художньо-естетичного і соціокультурного досвіду, які сприяють релаксації.

Особливістю сугестивних та терапевтичних художньо-педагогічних технологій є використання засобів навіювання та самонавіювання у звичайних станах свідомості, які сприяють розкриттю внутрішніх резервних можливостей студентів, спричиняють надзапам'ятовування, стимулюють мотивацію, підвищують інтерес до навчання. Це передбачає створення умов психологічного комфорту, в яких здійснюватиметься навчання, що значно вплине на взаємодію між викладачем і студентом і дозволить отримати як внутрішній так і зовнішній зв'язок.

Сугестивно-педагогічні технології в нашому розумінні – це психічний, динамічний, комплексний процес, який ґрунтується на впливах партнерів на підсвідомому рівні, в ході якого розвиваються та формуються певні музично-художні уявлення особистості, які не були їй притаманні раніше.

У дослідниці Л.Масол інструментарій сугестивної технології складається з таких методів:

- 1) експресивних впливів;
- 2) створення емоціогенних ситуацій: мета – пережити почуття успіху;
- 3) арт-терапії [2, с.117].

На нашу думку, здійснення сугестивного впливу (навіювання) відбувається завдяки взаємодії вербальних і невербальних методів спілкування, які сприяють збагаченню емоційно-образного досвіду, формуванню якісних новоутворень. Ми погоджуємось з дослідницею, що значну роль в навчально-виховному процесі відіграє емпатія, яка дозволяє ефективно організувати навчальну діяльність, «зануритись» у стан своїх студентів і уникнути конфліктних ситуацій.

Важливим у професійній підготовці майбутніх вчителів музики є оволодіння ними автогенними і медитативними вправами. Використання формул самонавіювання допомагає зняти емоційне напруження, активізувати психічну діяльність, виконувати складні завдання, коригувати нервово-психічні процеси. Вправи на медитацію дозволяють зрозуміти свій внутрішній стан, сприяють концентрації уваги і стимулюванню фантазії. Наприклад: «Я концентрую увагу на плавному переході одного звуку в інший». Можна запропонувати медитацію на емоційному стані, в ході якої необхідно звернути увагу не на конкретний образ, а на відчуття, які виникають під час споглядання.

Для найкращого засвоєння навчальної інформації доцільно виконувати дії у певному ритмі, а саме 60 ударів на хвилину і використовувати бінауральний ефект. Використовування прийому «перерваної дії» дасть змогу абстрагуватись від навколишнього середовища і поглинути в образ, створений викладачем. Науковець Т. Рейзенкінд пропонує вивчення символіки, застосування якої під час діалогу призводить до декодування змісту різних символів, дає можливість імпровізувати, фантазувати і сприяє розвитку образного мислення.

У процесі підготовки майбутніх вчителів музики ми використовували гуманістичний підхід, важливим чинником якого є розкриття індивідуального світу особистості, яка прагне до більш повного виявлення своїх можливостей, почувати себе духовно багатою та діяльною людиною. Але реалізувати себе майбутній вчитель музики зможе в конкретно-предметній музичній діяльності, музично-виконавській діяльності, поліхудожній діяльності, що призведе до вдосконалення не тільки його природи, а й людей навколо нього.

Під час професійної підготовки майбутніх вчителів музики може застосовуватись і метод діалогу. У діалозі між викладачем та студентом відбувається передача накопиченого емоційного досвіду суб'єкту навчання, в ході якої здійснюється обробка отриманої інформації й утворення на цьому підрунті нового оригінального образу.

Підготовка майбутнього вчителя музики повинна ґрунтуватись на закономірностях музично-художнього сприйняття і мислення, механізмом яких є інтуїція в єдності з раціональними методами пізнання і результатом якого є художній образ. Художній образ – це особливий спосіб відтворення художнього середовища, в якому знаходять своє відображення почуття і переживання особистості. Музика – це вид мистецтва, яка зображує оточуючий світ у інтонаційно-звукових художніх образах. Найважливішими засобами художньої виразності у музиці є мелодія, гармонія, ритм, тембр, динаміка, композиція, оркестровка, які дозволяють створювати неповторні музичні образи і завдяки варіюванню, комбінуванню та поєднанню певних елементів здійснювати сугестивний вплив на слухачів. У цьому контексті важливого значення набувають теоретичні знання про «консонанс» та «дисонанс», які мають свої особливості щодо сугестивного впливу і дають можливість краще відчувати задум композитора та яскраво відтворити музичні образи.

Застосування в процесі навчання різних видів естетотерапії (музикотерапії, артератерпії, імаготерапії, евритмії, театротерапії або драмотерапії) призводить до регуляції психофізіологічного стану студентів, підвищення настрою та самопочуття, відкриває канали для самовираження. Відомо, що музикотерапія передбачає не тільки сприйняття музики з терапевтичною ціллю, але й відтворення, фантазування і імпровізацію за допомогою людського голосу або музичних інструментів. При створенні певних функціональних мелодій необхідно враховувати індивідуальні особливості кожної

людини, характерні ознаки, які притаманні ерготропній чи трофотропній музиці і як музичні елементи (гучність, ритм, метр, висотно-регістрові відмінності звуків) впливають на емоції людини.

Розглядаючи різні погляди дослідників на поняття «педагогічна технологія», «художньо-педагогічна технологія», «сугестивно-педагогічна технологія», ми використовували герменевтичний підхід. Він ґрунтується на категорії «розуміння», яка є складовою тріади «пізнання – розуміння – знання». На думку В.Онищенка «розуміння – це функція духа людини, його (духа) раціональність, інтелект, що в засадничується, насамперед, тріадою «уява – інтуїція – розум». Розуміння виступає як фундаментальна раціональна функція духа впізнавати, усвідомлювати, охоплювати, осягати сутність – явища – форму, тобто сутність речей і явищ світу в формовій єдності, зв'язності, гармонії та цілісності. Уява – інтуїція – розум виступають здатностями та факторами (чинниками) розуміння й осягнення сутності – явища – форми в динаміці буття» [4, с.210]. Герменевтичний підхід у сучасних дослідженнях забезпечує розуміння як аналітико-синтетичну діяльність на рівні поєднання матеріального з духовним, як виділення смислових структур та смислових ступенів.

Висновки. Підсумовуючи викладений матеріал можна зробити такий висновок:

– сугестивно-педагогічна технологія є різновидом художньо-педагогічних технологій і представляє складний інтегрований процес, який передбачає постановку виховних та дидактичних цілей, системне його планування, цілеспрямоване моделювання операцій, діагностики ефективності та корекції процесу навчання;

– сугестивно-педагогічна технологія є засобом організації комунікації між педагогами і студентами, яка здійснюється завдяки вербальним і невербальним стимулам та дозволяє отримувати як прямий так і зворотній зв'язок;

– сугестивно-педагогічна технологія – це процес взаємодії технічних ресурсів (аудіовізуальні, мультимедійні засоби навчання), людських ресурсів (педагоги і студенти), яка базується на поєднанні раціональних та ірраціональних компонентів;

– сугестивно-педагогічні технології дозволяють прогнозувати та гарантувати кінцевий результат процесу навчання.

Подальша перспектива дослідження полягає в накопиченні знань щодо змісту та структури сугестивно-педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів музики.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: [початковий посібник] / Ілона Дичківська. - К.: Академідав, 2004. - С. 56-78.
2. Методика навчання мистецтва у початковій школі: [посібник для вчителів] / Л. М. Масал, О. В. Гайдарма, Е. В. Белкіна, О. В. Казіниченко, І. В. Руденко. - Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. - 256 с.
3. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: [початковий посібник] / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шлак. - К.: Видавничий центр «Просвіта»; Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2000. - 368 с.

4. *Онищенко В. Герменевтика – педагогічні принципи професійної адаптації учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі вивчення предмета «Людина і світ» / Психолого-педагогічні основи професійної адаптації майбутніх фахівців: Монографія / [За ред. Г. П. Касювича]. – Львів: Вид-во «СПЛОМ», 2008. – С. 203-229.*
5. *Освітні технології: [навч.-метод посіб]. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. / [За заг. ред. О. М. Пехоти]. – К.: А.С.К., 2001. – С. 215-227.*
6. *Рейзенкінд Т. Й. Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті: Монографія / Тетяна Йосипівна Рейзенкінд. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 640 с.*
7. *Сисосва С. О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти / Світлана Сисосва // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / [За ред. І. А. Зяюна]. – Київ: Видавництво «Віпол», 2000. – С. 249-274.*
8. *Хилько Н. Ф. Педагогика аудиовизуального творчства в соціально-культурній сфері: автореф. дис... доктора пед. наук / Николай Хилько. – Москва, 2007. – 48 с.*

Мишуровський В.В.
Криворізький державний
педагогічний університет

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ РОБОТИ НАД ПОРТРЕТОМ У ТЕХНІЦІ ОЛІЙНОГО ЖИВОПИСУ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧИХ ЗНАЬ

Анотація. У статті розглянуто шляхи розробки теоретико-практичних засад роботи над портретом, формування художнього образу та його реалізація в техніці олійного живопису. Проблема є досить актуальною в професійному становленні майбутніх вчителів мистецьких дисциплін.

Ключові слова: портрет, художній образ.

Аннотация. Мишуровский В.В. «Теоретико-практические основы работы над портретом в технике масляной живописи, как основа овладения профессионально-творческими знаниями». В статье рассмотрены пути формирования теоретико-практических основ работы над портретом.

Ключевые слова: портрет, художественный образ.

Annotation. Mishurovsky V.V. "Theoretical and practical bases of work on the portrait in oil painting as the basis of mastering the professional and creative knowledge." The article describes the ways of formation of theoretical and practical bases of work on the portrait.

Keywords: portrait, artistic image.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку професійно-художньої освіти в Україні постає проблема розробки і формування теоретико-практичних засад роботи над портретом, створення художнього образу в техніці олійного живопису як основа формування професійно-творчих знань майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Робота виконана згідно плану НДР Криворізького державного педагогічного університету.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Цілий ряд робіт українських вчених зверталися до наукових досліджень в галузі художньо-естетичного виховання та професійного становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін. Серед них такі автори як: В.Г.Бутенко, О.О.Олексюк, О.П.Рудницька, Т.М.Падалка, Н.Е.Миропольська та ін..

Формування цілей статті. Для вирішення проблеми удосконалення професійної підготовки та професійної культури вчителя образотвор-